

ÚVODNÍ SLOVO

„*I am nothing if not critical*“ stěžuje si Hazlitt slovy Iagovými, když se mu zdá, že jeho spisovatelská popularita se staví jako nepřekročitelná hráz mezi jeho nejvlasnější já a ostatní lidská srdce a mozky, s nimiž se chce stýkat na společné přirozené rovině lidskosti bez výsad a předsudků zrozených z různosti zájmů a vzdělání. Přál by si být posuzován a milován ne pro to, co napsal nebo co řekl jako kritik, nýbrž pro to, čím je jako individuální lidská bytost se všemi přednostmi a slabostmi, které jsou jejím nezměnitelným údělem. Chtěl by provést nemožné, oddělit svou osobnost od svého díla — tvůrce od stvořeného — v bláhové naději, že by snad byl šťastnější, když by byl jako jiní.

Není ovšem možné vyvozovati z tohoto příležitostného projevu žárlivosti na vlastní dílo, že Hazlitt opravdu toužil po změně své osobnosti. Právě naopak je nutno přikládati uvedenému citátu smysl mnohem hlubší a příznačnější pro pochopení jeho povahy a činnosti. Osobně v něm vidím pravý klíč k Hazlittově osobnosti lidské i umělecké a budu na něm svůj výklad jeho literárně kritického díla. Kritičnost jest dominantou Hazlittova ducha; určuje základní směr jeho myšlení i cítění; obráží se jako vůdčí motiv ve všech jeho projevech a názorech, v soukromém životě i veřejné činnosti.

Hazlitt je kritikem par excellence. To, že je téměř vždy a ve všem kritický a „*není ničím, není-li kritický*“, nejen podává ucelený obraz jeho osobnosti a spájí v dokonalou jednotu Hazlitta člověka i slovesného a výtvarného umělce, ale odlišuje jej také výrazně od valné většiny jiných literárních kritiků jak příležitostných, tak profesionálních.

Snad bude dobré, objasním-li své mínění poněkud konkrétněji. Kritikové příležitostní jsou většinou umělci, bá-

sníci nebo vědci, kteří píší o tom, co jim leží nejbliže, vykládají své dílo nebo uměleckou či vědeckou theorii a současně posuzují názory cizí. Tak píše Wordsworth svou kritickou předmluvu k *Lyrickým baladám*, aby obhájil svou básnickou praxi; Sir Philip Sidney hájí básníky proti útokům puritánů; Shelley píše svou *Obranu básnictví*; Coleridge svou *Biographia Literaria* a pod. Posuzují-li jiné básníky nebo umělce, vybírají si zjevy, k nimž jsou puzeni z důvodů umělecké spřízněnosti nebo rozdílnosti. Ale jinak bývá jejich poměr ke kritice spíše negativní, ba mnohdy nepřátelský.

Kritikové profesionální — kteří, zhrůba řečeno, jsou za kritickou činnost placeni, ať penězi či slávou, či konečně vnitřním ukojením záliby — nebývají obyčejně tvůrčími umělci, básníky, malíři, hudebními skladateli, nebo jsou-li umělecky, mimokriticky činní, nevynikají v tvůrčí činnosti nad průměr. Jejich poměr k posuzovanému dílu není tak osobní jako u kritiků příležitostných. Píší a musí psát i o dílech, která jsou jim cizí a nesympatická. Jejich kritická velikost pak závisí od míry objektivnosti, kterou dovedou překonat osobní předsudky.

Obojí druh kritiků má však společného to, že jsou kritičtí, jenom když posuzují určité dílo, o němž chtějí nebo mají pronést kritický soud. Jinak v životě soukromém i veřejném, pokud se nedotýká jejich oblasti umělecké, literární, vědecké, politické, filosofické a jiných, v níž jako kritikové pracují, kritičtí většinou nebývají.

Hazlíť však je kritický i když naprosto nemá v úmyslu svůj posudek veřejně nebo soukromě pronést. Kritičnost je základem jeho duševních funkcí; předmětem jeho kritiky nejsou jen umělecká díla, ale celý svět vnější i vnitřní, vše, co jest předmětem poznání, i jeho vlastní poznávací schopnost, objekt i subjekt.

Neposuzuje a nehodnotí kriticky jen tehdy, když stojí před rembrandtovským portrétem nebo Elginskými mramory, když dychtivě čte nový román Scottův nebo se opíjí již po dvacáté poesii Shakespearových dramát; ani jen tehdy, když napjatě sleduje každé slovo a gesto Keanovo v Drury-Laneském divadle, nebo téměř mlčky naslouchá jiskření vtipu a myšlenek v družném hovoru přátel u Lambů; ani

jen tehdy, když se dá unášet proudem výmluvnosti Coleridgeovy nebo ohnivými debatami v parlamentě nebo pathosem kazatele v chrámě. Je bystrým pozorovatelem a kritikem i když bloudí po polních cestách půvabné krajiny svého dětství nebo putuje ponurými horami skotskými; když studuje rysy obličeje svého otce nebo přítele Lamba, aby je zvětčil na plátně, i když srovnává národní povahu anglickou, skotskou a francouzskou. Kritisuje nejen Kanta a Coleridge, ale i Napoleona a Wellingtona; nejen Shakespeara a jeho postavy, ale i Clauda a Rubense, Mozarta a italskou operu, Malthuse i frenologii, demokracii i autokracii, měšťáky i venkovany. Není problému, jevu, názoru, citu, s nímž by se setkal a nezaujal k němu kritické stanovisko. Kritisuje i za takových okolností, kdy jiní lidé jsou kritiky neschopni, když miluje nebo nenávidí, ba kritisuje i svou kritiku a kritičnost. Toho nesmíme zapomínat, nechceme-li získat pokřivený obraz jeho díla literárně kritického.

Z uvedených poznámek vyplývá, že správný obraz Hazlittovy osobnosti nelze načrtnouti bez důkladného prozkoumání jeho života a literárního i uměleckého odkazu. Jest tedy třeba vysvětlit aspoň krátce, proč pojednávám monograficky jen o jeho literární kritické činnosti, odlučuje takto, co sám pokládám za neodlučitelné; šlo mi totiž o možnost intensivnějšího soustředění na tuto stránku a problémy s ní úzce souvisící, neboť ji souhlasně s mnoha jinými kritiky považuji za nejtrvalejší odkaz Hazlittův. O ostatních stránkách jeho osobnosti a díla se ovšem také musím zmíniti, právě proto, že je pokládám za neodlučitelné od celkové lidské a kritické individuality autorovy. Nečiním tak ovšem podrobně; jednak proto, že některé z těchto problémů zkoumat nemohu (na př. důležitou otázku Hazlittova umění malířského, o níž mohu jen referovat ústy znalců povolanějších) a jednak proto, že některé tyto otázky byly již důkladně, byť ne vždy s konečnou platností prozkoumány (na př. Hazlittův život, jeho filosofické myšlení, jeho kritika výtvarných umění a mn. j.).

V názoru na význam jeho kritiky literární však dosud nevládne jednotné mínění; a pokud se mohou vyskytnout na jedné straně hlasy (dokonce z úst uznávaných kritiků),

které prohlašují Hazlitta za nekritického chvalořečníka („a facile eulogist“), zatím co jiní (stejně uznávaní) v něm vidí největšího anglického kritika všech dob, můžeme při vší skromnosti doufat, že nové prozkoumání literární kritiky Hazlittovy přispěje k vyjasnění a spravedlivějšímu zhodnocení jeho významu a přiřkne mu místo, které mu po právu náleží.